

Auxilia in repentinis vitae periculis : dissertatio inauguralis medica ... / publicae disquisitioni submittit Aloysius Szabó = Mento szerek rögtöni életveszélyekben ; írta Szabó Alajos.

Contributors

Szabó, Alajos.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Pestini : Typis Trattner-Károlyianis, [1845]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/btmuej2r>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

36

AUXILIA
IN
REPENTINIS VITAE PERICULIS.
DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA

QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS, ET DIRECTORIS,
SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS DOMINI DECANI,
NEC NON
CLARISSIMORUM DD. PROFESSORUM

PRO
DOCTORIS MEDICINAE LAUREA
SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS
RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS

IN
ALMA AC CELEBERRIMA REGIA
SCIENTIARUM UNIVERSITATE PESTANA

PUBLICAE DISQUISITIONI SUBMITTIT

ALOYSIUS SZABÓ,

CHIRURGIAE DOCTOR, ARTIS OCULISTICAE ET OBSTETRICIAE
MAGISTER, ET REG. SOC. NATURAE SCRUTATORUM HUNG.
MEMBRUM ORDINARIUM.

Theses adnexae defendentur in aedibus Facultatis
Medicae die mensis anni 1842.

Pestini,

typis Trattner-Károlyianis, in platea dominorum 453.

Theses.

1. Unicum solum, et infallibile mortis criterium est putredo.
 2. Criteria certa incipientis graviditatis nulla, progredientis ambigua.
 3. Vaccina tutoria est unum e praecipuis tuendae populi frequentiae adminiculis.
 4. Melius curat aegros, quos sanos novit Medicus.
 5. Aquae minerales artificiales eas naturales aemulantur.
 6. Hungaria tantis abundat aquis medicatis, ut exteris omnino carere possit.
 7. Aquarum soteriarum ad fontes ipsos adhibitarum vires magnopere adjuvant, mutatae aegrorum conditiones.
 8. Saepe Medicus ipse est remedium efficacissimum.
 9. Non aetate sed iudicio debet metiri Medicus.
 10. Medicus ut perfectus sit et Chirurgus esse debet.
 11. Non datur Methodus medendi universalis, sed pro singulo homine alia.
 12. Qui agyrtae consulunt aut vetulas aegri, se culturae culmen ne dum attigisse, candide fatentur.
 13. Irrisores medicinae, aut nequitia, aut ignorantia excellunt.
 14. Homines comuniter felicem morborum exitum tribuunt naturae; infelicem Medico.
 15. In aqua frigida universalem quaerere medicinam summe erroneum, etenim sunt morbi, in quibus obest.
 16. Sicut miles hostem ferro, ita Medicus morbum saepe devincit eodem.
 17. Sectio corneae semilunaris inferior in extractione cataractae, praeferenda sectioni superiori.
 18. Inoculatio artificialis ophthalmiae Aegyptiacae a cel. Jaeger commendata ad accelerandam panni corneae pertinacioris sanationem, qua periculosa non instituenda.
-

MENTŐ SZEREK

RÖGTÖNI ÉLETVESZÉLYEKBEN.

ÍRTA

SZABÓ ALAJOS,

ORVOS-SEBÉSZTUDOR, SZEMÉSZ- ÉS SZÜLÉSZ-MESTER, A' KIR.
MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT
RENDES TAGJA.

Pesten, 1845.

Nyomatott Trattner-Karolyinál, úri utza 453.

Quos in vita servare potuisse, nec tamen servasse, nonne homicidium
negativum sapit?

Anton. de Haen. rat. medend. XIII.

SZERETETT

BÉLA BÁTYJÁNAK

A SZERZŐ.

SECRET

BELA BATYJANAK

1943.7

TARTALOM.

Bevezetés.

	<i>Lap.</i>
A' halál különbféle okai.	7
Természetes halál.	8
Nem természetes halál	8
Természetes halál időszakai	8

Első szakasz.

A' tetszhalálról.

Tetszhalál határzata	10
Valóságos halál meghatározó jelei	11
A' tetszholtaknak életjelei	11
Tetszholtak felélesztése	12

Első osztály.

I. Gyermekes tetszhalála 's felélesztésök bánásmódja.

Az ájulásához hasonló halavány tetszholt gyermekkel bánásmód	13
A' gutaütéshez hasonló szederjes tetszholt gyermekkel bánásmód	15
Megfult gyermekkel bánásmód	16
Császármetszés által világra jött gyermekkel bánásmód.	17
Éhség, szomjuság által elcsigázott lelencz gyermekkel bánásmód	17
Vizbefult, megfagyott , megfojtott gyermekkel bánásmód.	17

Második osztály.

IJ. Megnőtt személyek tetszhalála 's felélesztésök módja.

	<i>Lap.</i>
Vizbefult tetszholttali bánásmód	18
Megfagyott tetszholttali bánásmód	21
Meleg okozta tetszholttali bánásmód	22
Megfojtott vagy felakasztott tetszholttali bánásmód	23
Ártalmas légben megfult tetszholttali bánásmód	23
Villám okozta tetszholttali bánásmód	24
Leesés okozta tetszholttali bánásmód	26

Második szakasz.

Mérgezésekről.

A' méreg határzata	28
A' méreg felvételének közlés módjai	28
A' mérgezés általános tünetei	29
Főjavallatok a' mérgezésnél	30
Mérgek felosztása	31

Első osztály.

Ásvány mérgekkel történt mérgezésnek orvoslata.

Ásvány savak	31
Étető, és szénsavas égvények	32
Halvány. Chlorum. Chlor	32
Hánytató borkő, Tartarus emeticus. Brechweinstein	33
Fehér gálicz=horg-gálicz. Sulfas zinci. Zinkvitriol	33
Higany=kénese. Mercurius. Quecksilber.	33
Iblany. Jodium. Jod.	33
Kéneny=Bátrany. Bismuthum. Wismuth	33
Kénmáj. Hepar Sulfuris. Schvefel-Leber	34
Mireny=egérkő. Arsenicum. Arsenik	34
Ólom. Plumbum. Blei	35
Ón. Stannum. Zinn.	35
Pokolkő. Lapis infernalis. Höllenstein	35
Réz. Cuprum. Kupfer	35
Sulyhalvag. Murias Barytae, terra ponderosa salita. Chlor. Barium	35
Villany. Phosphorus. Phosphor	36

Második osztály.

II. Növény mérgekkel történt mérgezések orvoslata.

	Lap.
Anyarozs. <i>Secale cornutum</i> . Mutterkorn.	36
Beléndék. <i>Hyosciamus niger</i> . Bilsenkraut	36
Borlél. <i>Spiritus vini</i> . Weingeist	36
Bürök. <i>Cicuta virosa</i> . Schirlingskraut	37
Dohány. <i>Nicotiana</i> . Tabak	37
Ebvész mag <i>Nux vomica</i> . Krähenauge	37
Fehér hunyor. <i>Veratrum album</i> . Nieswurz.	37
Hánytató gyökér. <i>Ipecacuanha</i> . Brechwurzel.	37
Káfor. <i>Camphora</i> . Kampfer	38
Kéksav. <i>Acidum hydrocyanicum</i> . Blausäure	38
Keserű mandola és Borostyán megyvize	38
Mákony. <i>Opium</i> . Opium.	38
Mérges gombák. <i>Fungi venenati</i> . Giftige Schwämme und Pilz	39
Nádragulya. <i>Belladonna</i> . Tollkirsche	39
Őszi kikerics. <i>Colchicum autumnale</i> . Herbst Zeitlose	40
Piros gyűszűfü. <i>Digitalis purpurea</i> . Rother Fingerhut	40
Redőszirm=maszlag. <i>Datura Stramonium</i> . Stechapfel	40
Sóskasav. <i>Acidum oxalicum</i> . Kleesäure.	40

Harmadik osztály.

III. Állati mérgekkel történt mérgezések orvoslata.

Hurkaméreg. <i>Farciminum virus</i>	41
Körösbogár. <i>Cantharides</i>	41
Sajt méreg. <i>Caseinum virus</i>	42

Harmadik szakasz.

Megmérgezett sebek.

A. Veszett állatok marása okozta sebekkel bántás mód	43
B. Mérges kígyók harapása okozta sebekkel bántás mód.	45
C. Bogár csípés által okozott sebekkel bántás mód	45
D. Pokolvarrali bántás mód	46

Negyedik szakasz.

Hirtelen segélyt kívánó esetek.

A. Idegen testeknek torokban felakadása.	47
a) Idegen testek eltávolítása a' göggből, v. lehelő gégeből	47
b) Idegen testek eltávolítása a' garatból=bárzsingből	48

	Lap
B. Idegen testek lenyelése	50
C. Nadályok (Pióczák) lenyelése	50
D. Elájulás	50
E. Gutaütés	51
F. Nyavalyatörés	52
G. Részegség	53

Bevezetés.

Ubique ostium mortis est.

Grüner.

Fentartásaért külvilággal szüntelen küzdésben levő emberi életnek megsemmisítését különféle okok hozhatják elő. Arany igazság rejlik a magasztos Canitz költőnek ezen verseiben:

„Nichts ist in der Natur, was nicht dein Gift kann
werden!

Dein eigenes Haus, worin du dich gemächlich
pflegest,

Es sei gross oder klein,

Kann, wie dein Schwert, das du zu deinem Schutze
trägest,

Dein Tod, dein Mörder sein!

Mi valóban körül vagyunk véve életünk barátjai és elleneitől: ősz kort csak az ér el, ki az elsővel tart; éltét pedig rövidíti, sőt előli, ki ellenének megadja magát. Sokan felcbarátink közül már halva születnek; mások születésök után életök különféle szakában mulnak ki. Ezek, vagy a hosszabb betegeskedés, vagy rögtön minden előre ment baj nélkül fosz-

tatnak meg életöktől. Sokan öngyilkosok lesznek; mások ragadós nyavalyák, mérgek, gyilkos eszközök, szerencsétlen esetek, tűz-víz veszély következtében lesznek a halál martalékjává.

Ezekből látjuk, hogy a halálnak két neme van:

A természetes, ez megfelel a természet törvényeinek, mellynek minden élő alá van vetve. Midőn az ember élte csak akkor szűnik meg, ha az életműség túl esett már a kifejlési, 's annak megfelelő hanyatlási fokozaton; úgy hogy nem marad már hátra egyéb elérendő fok számára; hanem megszűnvén benne minden összevontetés, idomát változtatván, más alakot ölt, és mint új élet tűnik fel.

A nem természetes, ha az életműség a kifejlődés és hanyatlás fokán át nem ment; 's melly történik az életműségnek vagy kifejlési, vagy hanyatlási időszakában. Ez olly kimulás, mellyet a természet soha sem kíván, mit ellehet kerülni, eltávolítván a kártékony befolyásokat. De mivelezt tenni nincs mindenkor az orvos hatalmában: ne csudálkozzunk a halál ezen nemének gyakori előjövételénél.

Valamint egyik életmű vagy rendszer az ember különböző időszakában, a másik előtt vagy utána éri el tökéletességét (mint a teng vagy-növény rendszer gyermek korban: az állati ifjukorban: az érző férfikorban éri el kifejlődése legmagasabb fokát) szintén a természetes halálnál három időszakot vehetni fel: *érző-, állati- és növényi* rendszer halálát.

A két [elsőből sokat mentettek meg az orvosok; ugyan azért nem lesz felesleg mind a három nemnek ismertető jeleit elősorolni.

Érző rendszer halálával az eszmélet gyengül, a világos öntudat helyébe homályos képzeletek s ezek után teljes eszméletlenség következik, az érzékek a külbenyomások felvételére elégtelenek, 's minden aka-

rattól függő izmok szélhűtésben vannak. Ezt követi gyorsan az :

Állati élet halálával: gyöngül a lehelés, a sziv és érítés, úgy hogy azt többé észre sem lehet vinni: ennek megszűntével megszűnik egyszersmind a vérkeringés és a meleg kifejlés is, a test lassan-lassan meghül, megmerevedik, mire csak hamar a

Növényi élet halála áll be: enyésznek ekkor a bőr, bélcső és nyirkedényekben történő működések, 's beállnak a szétbomlás jelei, és a valóságos halál jeléül az általános rothadás mutatkozik.

Első szakasz.

A t e t s z h a l á l r ó l.

Semmi sem emeli az embert az istenséghez közelebb, mint az a tudomány, melly által képessé lesz a tetszholtaknak élőket s öntudatokat vissza adni.

Malouin.

Mi előtt valamelly embernek felélesztéséhez fognánk szükséges tudnunk valóban tetszholt-e? vagy valóságosan holt?

Az életerő különféle működései még nem szűnnek meg egészen az utolsó leheléssel; csak fel vannak azok sokszor függesztve. A testen ugyan a halál valódi képe mutatkozik: mert az mozdulatlan, hideg, merevedt, lehelet és érverés nélküli s a t., de azért jelen van még benne az élet, ámbár úgy elnyomva, hogy semmi küljelek által nem mutatkozik.

Igy tehát létezik egy közép állapot, melly sem *élet*, sem *halál*-nak nem nevezhető, mellyben az élet és halál egymást érik el: 's ezen állapotot *tetszhalál*-nak, tökéletlen halálnak, vagy szines-halálnak is nevezzük.

Ezen elnyomott életerő néha magától vissza jő, de segítő szerek által gyakrabban és hamarább feléb-

eszthető. A tetszhalottas állapot és a felélesztési remény különböző embereknel különböző ideig tarthat: úgy hogy az némellyeknél sebesen, másoknál lassan megyltal az igazi halálba, vagy ha a felélesztés sikerülne az életbe.

Ne hogy a tetszholtat valóságos halottnak tartván t segedelem nélkül hagyjuk, érdekünkben áll a tetszholt és valódi holt ismertető jeleit elősorolni.

A valóságos halál meghatározó jelei: 1) Hidegsége az egész testnek; 2) tagok merevültsége és fesszsége. 3) Elernyedése's petyhütsége, a zárizmoknak és álkapczának leesése. 4) Beesett's törődött szemek. 5) A megnyitott érből vérnek kinem folyása. 6) Vörös halavány foltok a testen: vagy zöld, kékes foltok a hason. 7) Mozgás — 8) Érzés megszünle. 9) Hibázó szív és érverés. 10) Lélekzésnek hiánya. 11) Halotti szag. 12) Az általános rothadás.

Ezen előszámlált jelekből csak egyedül az általános rothadás adhat csalhatatlan bizonyyságot a valódi halálról. A többi említett jelek csak akkor tesznek bennünket bizonyossá: ha mindösszve véve és hosszabb ideig szakadatlanul tartanak's azokat az általános rothadás követi.

A tetszholtnak életjelei ezek.

A testnek vissza maradt melegsége, főkép a szív környékén; a testnek különösen a fejnek's végtagoknak hajlékonysága, ha a kar a könyökön fölül valami ruha darabbal vagy pólyával megszorítatik, a kötésen alúl levő rész vörösödni vagy kékülni kezd; — ha a szemfedeleket fölemeljük, azok még vissza esnek — ha a testre szurkot vagy gyántát csepegtetünk, vagy ha arra hólyag huzó tapaszt teszünk, vagy forró vizet alkalmazunk: s a külbőr felhólyagzik; — ha a szív

mozgása tapintható; — ha az orrlikákat össze szorítván a szájhoz égő gyertyát, pehejtollat, vékonyra tépett pamutot tartunk 's az lebeg; — ha a szájhoz tartott tükör meghomályosodik; — ha a mellre tett teli pohárban a víz színén mozgást veszünk észre; akkor a felébresztéshez lehet reményünk.

Általánosan minden emberen, ki holtá után frissziben marad, és kin a felebb előszámlált valóságos halál jelei összvesen nem találkoznak, a rothadás pedig még nincs jelen, a felélesztést meg kell kísé-
sérteni.

Különösen az újszülötteknél, a megnőtt személyeknél, kik egészséges 's viruló korukban minden megelőző betegség nélkül; vagy kisebb foku betegségben hunytak el; — továbbá az ájultak, kik többszöri rásttkóros (Hysteria) méhgörccsös vagy más ideges tüneteményekben, merevedés, álmok, — nyavalya törés; — guta ütésben szenvedtek; nemesebb nedvet (ondó, vér) vesztek, nagy bosszúság, ijedség, öröm vagy félelem után, bódítószerek vagy részegítő italok miatt magukon kívüli kábult állapotba estek; — minden megfagyott, vízbefult, akasztott vagy megfojtott; — széngőz vagy más ártalmas gőzben megfult; — villámsújtott, magasságból alázuhant és így eszméletétől megfosztott emberen a fölélesztési segédeszközök alkalmazását nemcsak az emberiség, hanem a törvények is szoros kötelességünkké teszik.

Ellenben: nagy gyuladás és különféle lázakban, aszkóiban, tüdősorvadásban, vízkóiban, köszvényben, kőköiban, nagy hasmenésben kimultak, fölélesztésekre semmi reményt sem nyujtanak, és a törvényes időre eltemettethetnek.

Tetszholtak felélesztése.

Tetszholtakkali bánásmódnál tekintetbe kell venni: 1) a tetszholtnak élete korát, valljon ujszülött-e vagy megnőtt személy, és 2) halálnak okát: valljon a gyengeség, gutaütés, megfulás által hozatott-e létre. Előbb a gyermekek — s azután a megnőtt egyének — tetszholtokból felélesztési bánásmódját adandjuk elő.

Első osztály.

I. Gyermekek tetszhalála 's felélesztésök bánásmódja.

A) *Az ájuláshoz hasonló halavány tetszholt gyermekkel bánásmód.*

Kórjelek.

Az arcza és egész teste a kisdednek halavány, ápadt, mintha vére sem volna, ajkainak széle kék, alkacpzája, végtagjai lefüggők, hidegek, pettyhűttek, végbele magzat-szurokkal fertőztetett; azonkívül sem zive dobogása, sem a köldök-zsinór érütése nem érezhető; nem lehel, úgy hogy az ilyen gyermek mindenben hasonló a halotthoz.

Segedelem.

1) A gyermekágyas előtt ülő segítő meleg száraz ruhába bepólyázza a még köldök-zsinór által anyjával összeköttetésben lévő csecsemőt s ölébe veszi.

2) Enyhén dörzsöli mellét, hasát, hátát tenyerét és talpát, meleg pálinkába, borba, levendula, vagy méhfű vízbe mártott flanel darabbal.

3) Orra alá tart erős eczetet, égő tollat, reszelt tormát, kettévágott friss hagymát. A tiszta folyó hűgyaggal (*spiritus salis ammoniaci causticus*) vigyázva kell bánnunk, mert az erős szaga miatt könnyen megöli a gyermeket. Ezen házi szereket addig használjuk, míg az életnek jelei nem mutatkoznak, de ha ezek siker nélkül alkalmaztattak, lekötjük a köldökzsinórt s elvágjuk: ne hogy a többi élesztő szerek alkalmazását a gyermekágyas lássa, és akkor

4) Hideg vizet fecscsentünk a mellére, szívtájára, hátgerinczre 's ezen részeket meleg ruhával ismét szárazra töröljük.

5) Homlokát, halántékát, orrát, száját hideg bor eczettel dörzsöljük.

6) Nyelvére vagy torkába tiszta folyó hűgyagból, vagy jó ó borból egykét cseppet csepegtetünk.

7) Olajba mártott puha tollal torkát s orra üregét csiklandozzuk.

8) Székfűvirág, vagy méhfű (*melissa*) forrázatból, konyhasóból csőrét (*clysm*) adunk.

9) Langyos fürdőt készítünk ugyan annyi mennyiségű bor és vízből, vagy három rész víz és egy rész pálinkából, s a kisdedet belé tesszük.

10) A mellkast alólról felfelé gyengén nyomogatjuk, s ez által a tüdőt mozgásba hozván, a lehelést előmozdítjuk.

11) A bal csecsbimbór a száraz köpölyt rakunk, vagy azt szájunkkal szopjuk.

Az illyképen felélesztett gyermeket megmelegített vánkossa takarjuk, s neki egy kis kávéskanálnyi fahéj — ; vagy vízzel elegyített Hoffman-cseppeket, vagy anyja tejét nyújtatunk, 's őtet így erősítjük.

Az életre vissza nem hozhatót pedig, betakarván őt egész fejig, mértékletesen meleg szobába tesszük, addig hagyjuk őt, míg be nem állnak a valódi halál jelei.

B) A gutaütéshez hasonló szederjes tetszholt gyermekkel bánásmód.

Kórjelek.

Az egészséges anyától minden vérvesztés nélkül született kisdednek jól kifejlett teste köpczös, duzzadt, a köldökzsinór vagy magába van csomóra fojtva, vagy nyakára tekerődött, vagy olly erőszakot szenvedett, melly a vérkeringést megakadályozta, s az agy felé vértorladást okozott. Arcza vörös, vagy talán kékes is, szemei dülledtek, állkapczája csukott; dagadt ajkai kékesek; szája tajtékzó; egészen vörös külbőre meleg; a nyak viszerei s a köldökzsinór vérrel telt verése erős; minden tünetények vérbőségre mutatnak.

Segedelem.

1) Mindenek előtt a köldökzsinórt kell elmet-szeni, és abból egy kanálnyi vért kiereszteni. Ennek folyását előmozdítjuk, ha a gyermek mellét és hasát meleg ruhákkal dörzsöljük, fejét felebb emeljük; a gyermek köldökétől a köldökzsinórt vége felé simogatjuk s mintegy fejegetjük. Ha pedig mind a mellett sem folya vér, a köldökzsinórt nem kötjük le, hanem gyakrabban meg nézzük, nehogy később bekövetkező vérzésben meghaljon a gyermek. A vér-kieresztés után történik a lekötés 's mindég legalább is négy hüvelyknyire a köldöktől, hogy a szükség esetében a vérelesztést annál könnyebben lehessen ismételni.

2) Ha a köldökzsinóron át elég vér nem folyna, egy vagy két nadályt (pióca) alkalmazunk fültövére, a gyermek nyakán vagy fején viszeret nyitunk fel.

3) A gyermeket langyos víz vagy tejfördőbe tesszük s hátát meleg ruhával dörzsöljük.

4) Ziliz- vagy korpafőzetből, olajból készült lágyító csőrét alkalmazunk.

5) A levegőbefuvást is megkísérhetjük, 's ha ezekre fel nem ébredne,

6) A halvány tetszholt újszülötteknél fentemlített ingerlő szereket itt is hasonlókép alkalmazzuk.

C) *Megfult gyermekkel bántásmód.*

K ó r j e l e k.

Valahányszor az újszülött magzat burokkal jött-e világra, mint ez az éretlen szüléseknél szokott történni, és ennek felmetszése elmulasztatott: vagy ha a szájureget, gögöt (lehelő gége) tapadékony nyálka tölti ki, s nyelvét szájpadráshoz ragasztja: ha a csecsemő az anyjának vagy dajkájának oldala mellett az ágyban tetszholtan találtatott; legyen a teste akár halvány, akár vörös; sovány vagy jól táplált; mindenkor feltehetjük, hogy itt a tetszhalál megfulás által hozatott elő.

S e g e d e l e m.

1) A magzatburkot legvékonyabb részén távol a méhlepénytől ollóval fel kell metszeni, vagy ujjaink körmével felhasítani, s a gyermeket kivenni.

Megmelegített ruhába bepólyázott csecsemő szájából olajba mártott, vagy gyolcsba burkolt mutató ujjunkkal a nyákot eltávoztatjuk; a szájpadráshoz ragadt nyelvet felszabadítjuk; fültisztító kanálkával, vagy

ruha tépetből készített hengerrel (rolle) az orrlyukakat kitisztítjuk.

3) Az olly megnyomott gyermekeknél, kiknek a vér szájokból és orrokból jön ki, a felélesztési reménnyel felhagyunk: ellenben ha a megnyomás csak a lehelést gátolja meg, itt legelőször is a levegő-be-fuvás és mesterséges lehelés előhozásával kezdjük a felélesztést.

4) Ezek alkalmazásával átmegyünk a halvány tetszhalálnál előszámlált ingerlő szerekre:

- D) *Császár metszés által világra jött gyermekkel* úgy kell bánni, mint a megfulttal.
- E) *Éhség, szomjuság által elcsigázott lelencz gyermekkel* azt kell tenni mit a halvány tetszholttal.
- F) *Vizbefult, megfagyott, megfojtott gyermeknél* ugyan azon mentő szereket alkalmazzuk, melyeket a megnőtt személyeknél használunk. Tekintetbe vévén gyengébb testalkotását és nagyobb ingerlékenységét.

Második osztály.

II. Megnőtt személyek tetszhalála 's felélesztésök módja.

A megnőtt személyek tetszhalála közönségesen megfagyás, vizbefulás, felakasztás, megfulás ártalmas légben, villámütés, magas helyről leesés, nagy meleg által hozatik elő.

A) *A vizbefult tetszholtali bánásmód.*

Ha a vizből kiemelt testen semmi tetemes sértést, vagy rothadást nem veszünk észre, azonnal felélesztéséhez fogunk. A vizbefultnak mindenek előtt arcát, száját, orrát megkell a sártól, iszaptól, homoktól, habtól tisztogatni; testének néhány másod perczig olly helyheztetést kell adni, hogy a fő és a testnek felső része lefelé legyen hajolva, hogy azáltal a szájban ollykor nagy mennyiségben meggyülemlett víz a szájon és orron át kifolyhasson. Semmi esetre sem szabad pedig a vizbefultat fejjel földfelé, lábbal égfelé fordítani, hogy ezen helyheztetésben folyjon ki a víz belőle, mert azonkívül hogy a lehelő élet művekbe víz nincs, könnyen a vér főfelé torlódván gutaütést okozhatnánk. Ezek történtével akár helyben, akár más alkalmas helyen történjék a felélesztés; mindenkor le kell vetkeztetni a tetszholtat nedves ruháiból.

A további felélesztési szerek alkalmazása a szerint különbözik, a mint a tetszhalál fuladás vagy gutaütés által hozatott létre. Többnyire megfulás által vesztik életüket a vizbefultak.

a) *A megfulás által okozott vizbefult tetszhalála éltető szere.*

K ó r j e l e k.

Az illyennek egész teste halvány, mintha vérvesztésben halt volna meg, hideg, meredt, érzéketlen.

S e g e d e l e m.

Itt mindenek előtt a test felmelegítése a legfőbb felélesztési szer: ha a felélesztés nyáron és mindjárt a víz parton történik akkor

1) a tetszholtat nyakig be kell takarni meleg fővénynyel s ezt időről időre melegebbel felcserélni, vagy

csak szabadon kissé magasabbra emelt fövel napra kitenni; ha pedig szobában történik akkor:

2) melegített ágyba fektetjük, hasára melegített téglát, hóna alá s ágyékára s a test többi részére flannelt tehetünk.

3) A lehelés helyreállítására tüdejébe levegőt fuvunk. Ez legegyszerűbb módon megtörténik, ha valaki száját a tetszholtéra teszi és így fujja bele a levegőt, vagy ha undorodnék; toll vagy más csővel, vagy közönséges tűzhelyi fuvóval, ha az egyik orrlyukat befogjuk, a másikon által pedig befujjuk a levegőt.

4) A mellkast mind a két kezünkkel alólról felfelé gyengén nyomogassuk, s így igyekezzünk a természetes lehelést utánozni.

5) tenyerét, talpát kefével, a végtagokat flannellel dörzsöljük a törzsök felé, a törzsököt szivfelé, s ezt mindaddig folytatjuk, míg valami életjelet veszünk észre. Ha élet jel mutatkozik akkor;

6) orra alá reszelt erős tormát, ketté vágott fris vörös hagymát, égő tollat, meggyújtott kénes gyufát, erős eczetet, tiszta folyó huyagot tartunk, vagy megkenjük vele a felső ajkat.

7) olajba mártott puha tollal, vagy más valamelly könnyű testtel csiklándozzuk az orr üregét; dohány vagy más trüsszentő szerekkel ingereljük azt.

8) Nyelvét néhány csepp tiszta folyó huyaggal kenjük be, lágyinyét pedig üröm-forrázatba mártott pemettel.

9) Székfüvirág, méhfü (melissza), fodormentafü (Krausemünzkraut) forrázatból, vagy konyhasóból, vagy egy negyed rész eczettel vegyített korpafőzetből csőrét rendelünk.

10) A mint a tetszholt nyelhet, minden öt perczen egy kanál vízzel vegyített kölni vizet, vagy Hoff-

man csepjeit, jó ó bort vagy más szeszes italt adunk neki. De ha mind ezekre eszméletlenül marad;

11) Eret vágunk rajta, s ha mind a mellett nem jönne magához: akkor a szívtájra, homlokra forró spanyol viaszt, gyántát, vagy szurkot csepegtetünk, körme alá hegyes tűkkel szurkálunk; egész testét csalányozzuk; izzó vassal égetjük; s ha ezen fájdalmat szerző szerekre sem veszünk észre semmi életjelt: akkor a felélesztési reménynyel felhagyunk.

b) *A gutaütés által vizbefult tetszhalála és annak élesztő szereit.*

Kór jelek.

Az ilyenek egész teste duzzadt, vörös vagy kék színű, szemei kiülők, nyelve és szájürege vörös és néha dagadt, nyála habos és vérrel vegyes, melly néha az orrból is foly. Azonkívül a gutaütés előkelőleg olly egyedeknél jön elő, kik gutaütéses hajlammal birnak; kiknek testök kövér, fejük nagy, nyakuk rövid, vérdúsak; különösen ha fejjel zuhannak a vízbe; vagy ha részeg fővel, teli gyomorral éri őket a szerencsétlenség; vagy ha a vízbe esés megelőző test-felhevülés, ész felmagasztalás után, vagy terhesség alatt történik; a víz, vagy folyadék hőmérséke is, mellyben a fuladás történik, nagy befolyással lehetnek.

S e g e d e l e m.

1) A tetszholtat lágyító langyos félfördőbe tesszük, úgy hogy abban ülőhelyzetben lévén, csak végtagjai legyenek a vízben, feje, nyaka, melle mezetlen legyen.

2) Fejére hideg, vagy jeges vizet öntünk, hideg borongatásokat alkalmazunk, ezáltal a vérnek agyfelé torlódását meggátoljuk.

3) Bő érvágást intézünk a lábon, karon, vagy a torok viszerén. Ha ezen szerekre életjel még sem mutatkozik, akkor;

4) orra elejébe tartunk boreczetet, s vele a halántékot, az orrt nyelvet ajkakát bekenjük. De az erős trüsszentő és szagos szereket ne alkalmazzuk, s csak azon esetre, ha mind ezek nem használnának meggyünk át;

5) A fuladás által okozott vizbefult tetszhalálánál ajánlott szerekre.

B) *Megfagyott tetszholtali bánásmód.*

1) Minthogy a felélesztésnél alkalmas helyre van szükség: azért is annak odább vitelénél arra fordításuk legfőbb gond, hogy ne talántán az üveg-töredékenséggel bíró gyengébb testi részek, mint: orr, fülek, ajkak, ujjak s a t. megsértessenek.

2) Azon hely, hol a felélesztésnek kell történni, ne legyen fűtött, mert misem árthat jobban a megfagyottnak mint a rögtöni meleg.

3) Ruháitól azoknak felmetszése által szabadításuk meg, mert az erőszakos ruha-levetkeztetés könnyen okozhatna csonttörést vagy egyéb bajt is; nem szabad tehát meghajtani a tagokat. Maga a meztelen test egy lábnyi magasságnyi hóra fektessék, és kivéven a száj és orrüreget felülről s oldalt egy lábnyi magasságnyira hóval takartassék be, sőt jó lesz azt a testhez is hozzá nyomogatni, s ha elolvadt más frissel felcserélni. Hó szükségében öszvetőretett jeget, vagy jéghidegségű vízbe mártott ruhákat alkalmazunk.

4) Testét a hastól végtagok felé hóval gyöngén dörzsöljük, néhány percz múlva jeges, — később állott — végre langyos vízbe mártott ruhákkal dörzsöljük.

5) Ha a tagoknak hajlékonyságuk vissza tér, s minden meredtség elenyészik, mérsékelt nyomás és dörzsölés mellett, hideg ruhákkal szárazra töröltessék; lehet kevés időmulva az egész testet hideg pálinkával dörzsölni, és egy hideg szobában szinte hideg ágyba fektetni, és csak lassankint melegebb és melegebb flannel ruhával dörzsölni;

6) Az ábrázatnak pálinkával, kámfor léllel, hóval vagy finommá törtt jéggeli dörzsölésével iparkodunk a még talán erősen becsukott szájt kinyitni.

7) A vérnek főtül és melltüli elvezetésére a lábakat langyos vízzel mosogatjuk, s ha mind ezekre sem éled, a vizbefultaknál előadott bánásmód lesz a legfogatosabb; csupán azon különbséggel: hogy itt a melegnek mindig csekélyebbnek kell lenni.

8) Ha pedig magához jön és nyelhet, akkor bodza-virágból, citrom, vagy narancs-hajból készült, egy kis eczettel, vagy borral vegyített forrázatot, vagy meleg sört, vagy levest nyújtunk neki.

C) *Meleg okozta tetszholtali bánásmód.*

1) A tetszholtat hűvös helyre viszsük, ruháit feloldjuk, vagy le is vetköztetjük.

2) Italul vizet adunk egyenlő mennyiségű eczettel vegyítve; vagy citrom levet.

3) Sós vizből csőrét alkalmazunk.

4) Ha ezekre a baj nem enyhül, sőt növekednék, halántékaira nadályokat rakunk.

5) Ha a lehelés és szivdobogás el van nyomva, nyakon, kezen vagy lábon eret vágunk.

6) Az ártalmas légben megfult tetszholtaknál előadandó többi ingerlő szereket használjuk.

D) *Megfojtott vagy felakasztott tetszholttali bánásmód.*

1) Mindenek előtt a nyakon lévő és a lehelést és vérkeringést gátoló kötelet vagy zsineget kell elválni és arra vigyázni, hogy a felakasztott le ne essék.

2) Levetkeztetjük őt minden ruháiból, és

3) ugyan azon felélesztési szereket alkalmazzuk, melyeket a vizbefulynál adtam elő.

E) *Ártalmas légben megfult tetszholttali bánásmód.*

A megfulás történik:

1. ha épen semmi lég se jön a tüdőbe, p. o. ha valaki valamely verembe a reá zuhant föld által betemetetik, úgy hogy semmiféle levegő sem jöhet a tüdőbe.

2. Ha a közönséges légköri levegő helyett más lég szivatik be a tüdőbe, mely ugyan magában nem ártalmas, de nem képes azon változásokat előhozni, melyek az élet fenntartására szükségesek, ilyen a könnyen (Hydrogenium) legyen (Nitrogenium) és legélecs (Nitrogenium oxydulatum).

3) Ha olly lég szivatik be, mely ártalmas és halálos, és a lehelést közvetve gátolja, p. o. szén-é leg (carbonium oxydatum) szén élegsav (acidum carbonium) szén-gőz s a t.

Bár melyik ezen gőzök közül okozta is a megfulást, a mentő bánásmód lényege mind ezen esetekben még is egy:

1. Legnehezebb a mély kutakban, vermekben s a t. levő megfultakat szabad levegőre kihozni. Mert itt a megfulás rögtön történik, s a szabadítani akarók nem sejtven a veszedelmet utánok sietnek, és csak hamar ők is azon állapotra jutnak, mert a kut, verem, vagy pincze s a t. ártalmas léggel van tele. Ugyan azért ezt kell előbb eltávolítani. Nagyon rossz szokás póznára kötött égő gyertyával próbálni valljon alkalmas e a

lehelésre a levegő vagy se, ott hol gyuló lég van össze gyűlve, mert könnyen meggyuladhat az, és veszedelmes durranás támadhat.

A lehelésre alkalmatlan légnek eltávolítása legjobban történik ha forró víz öntetik azon helyre, vagy frissen ojtott mész sok meleg vízzel elegyítve, vagy izzó szén, vagy égő szalma, vagy lőpor gyújtatik meg.

A lég tisztítás után kell egy zsinegre, vagy póznára kötött gyertyát leeresztetni, 's ha az égve marad, jele hogy a lég megtisztult.

A szabadítónak dereka körül kötél legyen kötve, egyik kezében égő gyertyát előre tartva vigyen, 's ha ez elaludnék, a másik kezében levő zsineggel jelt adjon a kinn lévőknek.

2. Ha a megfult szabad levegőre hozatott, őt mentül előbb levetkeztetjük s hátára fektetjük, úgy hogy feje és melle valamivel magasabban álljon mint egyéb teste, hogy könnyebben lehelhessen.

3. Hogy a vértorlódást a fejtől eltávolítsuk, a karon eret vágunk.

4. Fejét télen hóval dörzsöljük, nyáron hideg vízzel öntözzük, és jég borogatásokat használunk.

5. Lágyító csőrét adunk, s lábait meleg vízbe tesszük.

6. A testet itt különösen sokáig kell dörzsölni, 6—12 óráig, mert a tetszhalál ezen nemében a dörzsölés különösen használ.

7. Nem kell mindjárt ágyba tenni, ha magához jönne a megfult, mert ez a bőr kigőzölgését akadályozná.

8. Ha ezekre sem éledne fel, mind azon szereket alkalmazzuk, mellyeket a vizbefultaknál ajánlottunk.

F) Villám okozta tetszholttali bánásmód.

1. Ha valaki szobában vagy valamelly más bezárt helyen sujtatott agyon a villámtól; akkor a szabadításra siető ember orra és szája előtt erős boreczetbe vagy

alamia lélbe áztatott kendőt tartva lépjen a szobába, az ajtót s ablakokat gyorsan nyissa ki, s a tetszholtat mentül előbb vigye ki szabad tiszta levegőre. Ha a villám utközbén sujtott le valakit, szükség azt a legközelebbi helységbe átvinni, vagy onnét embereket hívni.

2. A levetkeztetett tetszholt olly ágyra fektetik, hogy feje magasabban legyen, száját és orrát olly módon kell tisztogatni, mint azt a vizbefultaknál javasoltuk, szinte a lég befuvást is úgy kell intézni.

3. Tenyerét talpát kefével, végtagjait pedig melegített flannellel dörzsöljük a törzsök felé, azt pedig sziv felé.

4. Különösen a főt hideg vízzel öntözzük, vagy egészen hideg vízzel borogatjuk, s arczra többször szinte hideg vizet feccsentünk.

5. Ha tetszholtnak ábrázatja duzzatt vereses vagy barnás színű, a karon vagy nyakon azonnal minden életovázás nélkül érvágattassék.

6. Ha mindezekre sem jönne magához, akkor a vizbefultaknál előadott többi élesztő szereket alkalmazzuk, s ha ezekre sem mutatná magát semmi élet jel, jól lesz.

7. A meztelen tetszholtat frisen felásott földbe takarni. A földben hosszas árok ásatik, mellybe a szerencsétlen úgy tétetik: hogy feje s ábrázata felebb helyheztetve szabadon maradjon; azután fris földdel takartatik be egészen; szája pedig fogai közé tett fadarabocskával tartatik nyitva; legyen olly módon több órákig vigyázat alatt, míg a talán visszatérő életnek vagy halálnak nyomait tapasztalni lehetne.

Hogy a villám csapás ellen magunkat megóvjuk: jó lesz:

1) Az épületeket, hajókat s a t. villám-háritóval ellátni; falun pedig a házak mellé olly fákat ültetni, mellyek magosabbra nőnek mint a kémény teteje.

2) Ha az égi háboru alatt olly házban vagyunk, melly' nincs ellátva villám-háritóval, magasabb és tá-

gosabb szobát választván oldalfalaktól, kályhától, kandelótól, tükörtől, csengetyühuzóktól, csillároktól (Luster) lefüggő ércszálaktól, vas ágyaktól, de főképp olly helyektől, hová már talán előbb is beütött, távoznunk kell. Az ablakokat kinyitjuk, de arra figyeljünk, hogy lég-vonat ne legyen.

3) A templomokban az orgonától, toronytól, vas rostélyoktól, rudaktól, s egyéb ércz eszközöktől távozzunk.

4) Az utca közepén menjünk távol a házaktól, érczből készült csurgóktól, s ha kapu alá állunk, legjobb a kapuszin közepén távol a csengetyűtől álni.

5) Szabadban ne keressen valaki magas fák alatt menedéket maradjon inkább azoktól 20 lépésnyi távolságra, s legjobb egy mélyebben fekvő utra, vagy árokba ülni; de leginkább kell folyókat, lovakat, s egyéb vizeket kerülni.

6) Veszélyes ilyenkor a sebes kocsizás, és lovaglás, legjobb ilyenkor a kocsiról s lóról leszálni, és a lovakat maga után vezetni, ha pedig ez nem történhetné, legjobb a kocsi oldalához nem támaszkodva szabadon ülni, lóháton pedig csak léptetni.

7) Kaszát, sarlót, kapát, fejszét, puskát s más efféle ércz eszközöket magától távolabb kell tartani.

8) Pinczében a villám csapástól, vagy megfulási veszélytől legkevesbé sem vagyunk biztosok; mint némelyek gondolják. Padláson pedig kivált kémény mellett legnagyobb veszélynek vagyunk kitéve.

G) *Leesés okozta tetszholttali bánásmód.*

1) Az alkalmas helyre vitetett, s ruháiból levetkeztetett tetszholtnak olly helyheztetést adunk, hogy feje magasabban legyen többi testénél.

2) Megvizsgáljuk: nincs-e ficzamodás, zuzódás, vagy más sértés, melly vérzés által lenne veszedelmessé.

3) Ha a fejet mindenfelé mozgathatóvá találjuk, s a nyakon szokatlan kidudorodást vagy horpadást veszünk észre, bizonyosak lehetünk a nyaknak kificzamosodásáról. — Ezt mentül előbb helyre kell igazítanunk, mi így történik: a földön ülő helyzetben lévő tetszhol-tat lábai közé veszi a műtevő, vállait erősen tartván úgy fogja meg fejét; hogy egyik kezét az álkapocsra, másikat a nyakszirt alá tevén, felfelé huzza, s a ficzamosdala felé fordítván igyekszik azt helyre igazítani.

4) Ha seb van jelen, azt hideg vízzel ki kell mosni, s a belévő idegen testeket el kell távolítani, és a vérzést elejinte hideg, később jeges víz borogatással elállítani.

5) A többi élesztő szereket; mint a lég befúvást, hideg vízzeli locsolást, érvágást, dörzsölést s a t. a vízbe fultaknál előadott módon kell használni.

Második Szakasz.

Mérgezésekről.

Was nöthig ist, das thue gleich
Der günstige Augenblick kehrt nicht wieder.

H u f e l a n d.

Azon állományt, melly az állati életművezettség-
gel, különösen az emberével, olly vegy- és erőbeli-
viszonyban áll, hogy már kis adagban is a testbe
felvéve, halálos foganatját küleli, méregnek nevezzük.

Felvétetik pedig az a testbe:

1. Földköri léggel, midőn ez megvan fertőztetve
p. o. kábitó növények, iblany (jod), halvany (chlor),
mireny (arsenicum) s a t. gőzével.

2. Ételes 's italokkal. Illyenek a rothadásba át-
ment hús, mérges gombák, anya-rozsszal fertőztetett
liszt, rézzel becsinált ugorkák, ólom czukorral készí-
tett bor, rézzel festett thea s a t.

3. Gyógyszerekkel, a beteg engedetlensége, az
orvos tudatlansága, vagy kuruzsolók kezelése által,
ide tartoznak mindenféle titkos lapdacsok (pillulae),
bájitalok, életlélek, hashajtók, magzatüzők, közlésre
ösztlőnlők s a t.

4. Fényüzési czikkékkel, az úgy nevezett szé-
pitő szerekkel: milyenek a gyermekek festett játszó
eszközei, a különb színű arcz-mázak, hajkenőcsök,
mellyeknek létrészei ólom, higanybol (mercurius), po-
kol kőből, rézből, mirenyből (arsenicum) s at. állanak.

5. Különbféle mesterségek, s művészetek üzle-
tével, mint a higany, mireny, réz s at. bányáknál,
vegytani gyároknál, tükörcsinálókknál, kalaposoknál s at.

A mérgezés általános tünetenyei.

A mérgezésnek általános kórjeleit, mellyek a
méregnek jelenlétét kétségtelenné tennék, meghatározni
igen nehéz; mert ezek igen bizonytalanok, és csalé-
konyak, és más rögtön támadt betegségnek követ-
kezményei is lehetnek. Mind a mellett előre ment meg-
étetést valószínűséggel gyanithatunk, ha:

1. Az eddig egészséges emberben minden előre
ment nyilvános ok nélkül; vagy ha betegben is min-
den okviszonybeli öszveköttetés nélkül a kórral, rögtön
veszedelmes tünetenyeek jelenkeznek. Illyenek: a gyo-
morban, s egész bélhuzamban lévő metző, szuró,
égető, szaggató, furó kegyetlen, s rögtön beálló fájdá-
lom a hasfalaknak görcsös öszvehuzásával párosulva;
bödös lehellet; bőfögés, ökreendezés, émelygés, erő-
szakos hányás, melly által különbféle barna, zöld,
veres s at. színű állomány hányatik ki; jelen van nagy
hasmenés, vagy ellenkezőleg nagy székrekedés, has-
nak felpuffadása, hud-rekedés, vagy annak fájdalmas
kiürítése. Felső, és alsó végtagokban nagy fájdalom,
az izmoknak görcsös öszvehuzásával.

Nagy főfájás, szédülés, fülcsengés; az arcz vo-
nások megváltozva, az arcz beesve, elhalványul, el-
kékül, a szemek vörösek, kiállók, a szemfénye kitá-
gult, vagy öszvehuzódott (láta), az ajkak vörösek,

vagy halaványak, vagy kékek, s hidegek; a lehellet nehéz, szapora, fuldoklós, a szív ütése vagy igen erős, vagy gyenge, rendetlen, az érítés vagy igen gyors, vagy gyenge, néha érezhetlen, s félbenhagyó; a végtagok hidegek, néha túlságosan melegek; a bőr beesve különféle kütegekkel 's foltokkal ellepve.

Ehhez járul a tagok reszketése, rángások, inszomkések, állkapocs görcsös záródása, dermenet, nyelési tehetetlenség, nagy nyughatatlenség, kábultság, álmoság, félrebeszéd, örültség, szélhűdések, s gutaütés.

2. Ha ezen egymással kölcsönös öszveköttetésben lévő kórjelek rendesen folynak le.

3. Ha ezen kórjelek evés vagy ivás utánáltak be: kivált ha ugyan azon időben, s ugyan azon ételekből más személyek is részt vettek, 's rajtok szinte az imént leirt veszedelmes tünetények ütnek ki.

4. Ha a beteg maga vallja meg, vagy a mellette lévők vallják, s ha a vegytani vizsgálat a mérget megtalálja.

Minden mérgezésnek orvoslátánál ezen három fő javallat van:

1. A bevett méregnek mentül előbbi kiürítése.

2. Annak ellenszer általi közömbösítése, vagy ha az nem lehetne, beburkolása.

3. A méreg által előidézett rendellenes állapot orvoslása.

Mivel majd minden méregnek más ellenszere van, sükségtelennek tartom az általános méreg elleni gyógymódot előadni: hanem felosztván a mérgeket, azoknak ellenszerit, s orvoslátát külön külön adandom elő.

Mérgek felosztása.

A mérgek felosztatnak :

- a.) Ásvány-
- b.) Növény-
- c.) Állati-mérgekre.

Ezen felosztást én azért követem, mert a nem orvosok is tudják valjon ez és ez a mérgek a természet mellyik országába tartozik; s így az előadandó szomorú mérgezési eseteknél annak ellenszerét könnyebben felkereshetik, mintha a mérgeket rágókra, bódítókra, és harmadszor bódítva rágókra felosztanám.

Első osztály.

I. Ásvány-mérgekkel történt mérgezések orvoslata.

Ásvány-savak, Acida mineralia, Mineral Säure.

Ide tartozik: kénéleg sav = vitriol olaj, acidum sulfuricum, Schwefelsäure.

Légelegsav = salétrom sav. Acidum nitricum. Salpeter Säure.

Választóviz. Aqua fortis. Scheidewasser.

Sósav = kön halósav. Acidum muriaticum. Salzsäure.

Királyviz = Legéleges sósav. Aqua regia = Acidum muriatico-nitricum. Königsscheidewasser.

Vilég sav = Phosphor sav. Acidum phosphoricum. Phosphorsäure.

G y ó g y m ó d. Legjobb egy nehezék égetett keserföldet (*magnesia usta*) négy obon vízzel vegyítve minden negyed órában beadni. Vagy szénsavas keserföldet, krétát, rákszemeket porrá törve sok vízzel feleresztve; szükség esetében mandola, szappanos víz, mák; lenolaj, tej, sok hideg víz is jó szolgálatot tesznek; később lob-ellenes gyógmód.

Étető, és szénsavas égrények. Alcalia caustica, et carbonica. Kaustische, und Kohlensäure Alkalien.

Ide tartozik:

Az étető haméleg = égetkő. *Calci causticum. Aetzkali.*

Lúgsó = Hamuzsir. *Potassa. Potasche.*

Sziksó. *Carbonas Sodae. Kohlensäures Natron.*

Tiszta könleges nedv = *Salamia lél* = tiszta folyó hügyag. *Ammonia pura liquida. Aetrender Salmiakgeist.*

Oltatlan mész. *Calx usta. Ungelöschter Kalk.*

G y ó g y m ó d. Legbiztosabb ellenszert a növény-savakban birunk, minők: a ritkitott borecset, és citromsav nagy mennyiségben adva, a kövér olajok, mellyek a hamagfélékkel szappanyosodnak, de kivált az édes mandola olaj szinte jó szolgálatot tehet.

Halvány. Chlorum. Chlor.

G y ó g y m ó d. Ha a halvány gőzképen szivatott be a tüdőbe, legjobb mentül előbb vizgőzt szivni be, vagy tiszta folyó hügyagot, vagy kön kénsavat (*acidum hydrothionium. Hydrothionsäure*) gőz alakban szagolni.

Hánytató borkő. Tartarus emeticus. Brechweinstein.

G y ó g y m ó d. Pezsgő por (Brause Pulver), *hag-*
mag oldat *mákonysfestvénynyel*, *Kina főzet*, *Thea for-*
rázat vagy *cser sav.* (acidum Tanicum)

Fehérgálics = horggálics. Sulfa zinci. Zinkvitriol.

G y ó g y m ó d. Az önkénytes hányást langy viz-
zel ápoljuk, azután tejet adunk. Ha már a belekbe ment
által a méreg, lágyító borogatások, és beburkoló szerek
adatnak. Ellenszere a *cser sav* (Acidum tanicum. Gärb-
säure) azért a tölgy-gubacs, kina héj-főzetek, szükség
esetben chinai theaforrázat alkalmaztassanak. A nagy
hányás lecsillapítására pezsgő por, kevés mákony fest-
vénynyel, szénsavas savanyu víz, mint Borszéki, Szu-
lini, Rohitsi s a t. szolgálnak.

Higany = Kénese. Mercurius. Quecksilber.

G y ó g y m ó d. *Tojás fehére*, *csiriz* vízbe fel-
osztva, *vaskenecs vízege* (sulfuretum ferrosus) *arany*
és *vas reszelék.* Szükség esetében jó a szappan, czu-
kor, méz, tej, nyákos, és olajos szerek.

Iblany. Jodium. Jod.

G y ó g y m ó d. *Keményítőt* sok meleg vízben fel-
olvasztjuk, és nagy mennyiségben adjuk; ha ez nem
volna: sok czukros vizet.

Kemény = Bátrany. Bismuthum. Wismuth.

G y ó g y m ó d. Nyákos italoknak gyakori vétele
által igyekszünk a hányást könnyebbíteni, — a szé-
letételt pedig csőrékkel mozdítjuk elő.

Kénmáj. Hepar Sulphuris.

G y ó g y m ó d. Ha magától hányás nem következik, hánytató gyökér porral idézzük azt elő, s langyos vízzel elő mozdítjuk, jó sikerűk a *szikhalvag*, és *mész-halvag*, gyakori adagokban, ha ez nincs; sok kövér olaj, és nyákos szerek itala szinte jó szolgálatot tehetnek.

Mireny = egérkő. Arsenicum. Arsenik.

G y ó g y m ó d. Minden mirenynyeli megégetés esetében azonnal hányást kell előhozni, langyos, cukros, vagy mézes víz, ziliz gyökér főzet, vagy lenmag fejet, vagy a lencsap csiklándozása által. Ha a gyomor kiürült, tüstént a *vaséleg vizegy*et (oxidum ferri hydratum) adjuk be, négy latot egy itcze meleg vízben felolvasztván, s belőle minden negyed órában egy pohárral beadván.

Ha ez hamarjában a gyógyszerből nem lehetne kapható; ekkor a *kovácsok, lakatosok vasoltó vizük*-ben lévő rozsdá színű iszapot is lehet hsználni.

Ha a mireny külsőlegi alkalmazásából származott a mérgezés, annak lehető eltávolítása után *vas élegvizegy*es *kenőcsöt* folyó kenőcs alakban pedig vizet és szappant, vagy mind a hármat alkalmazzuk a mérgezési helyre.

Ha Fowler festvényével történt a mérgezés:

Duflois az *eczetsavas vaséleg* folyadékot ez ellen nagyobb sikerűnek tartja. Készül pedig ez: ha egy rész vas-éleg vizegyre három rész eczetsav töltetik, s az egészhez tizenkét rész víz elegyítetik

Ólom. Plumbum. Blei.

G y ó g y m ó d. Először hánytató szereket használunk, azután keserű, vagy *csuda sót* adunk. A görcsös fájdalmakat *mákonny* csillapítja le, mérsékeljük pedig azokat olajokkal. Ezen kívül szükség esetében a tej, tojás fehéré vízzel, szappan vízzel, s más nyálkos főzetek, kénfürdők használtatnak. Székhajtó szerül ricin olaj leginkább ajánlandó. — Agy-izgatás esetében mustárkovász a lábikrára, hólyag-huzó a tarkóra, és elvezető lábfürdők.

Ón. Stannum. Zinn.

G y ó g y m ó d. Langyos meleg tej, nyákos főzetek itala.

Pokolkő. Lápis infernalis Höllenstein.

G y ó g y m ó d. A *konyha só* vízben felolvasztva; melly által feloldhatlan ezüst halvag képlődik. Azért ha a pokolkő külsőlegi alkalmazása által nagy fájdalmat, s ingerlést okoz, ezt a konyha só olvadéka mérsékli, s eloszlatja.

Réz. Cuprum. Kupfer.

G y ó g y m ó d. A hányásnak langy meleg vajas vízzeli elősegítése után, sok *tojás fehéré* vízzel; ha ez nincs jelen, tejet, mézet, vagy czukrot vízben, nagy mennyiségben kell itatnunk. Némellyek ajánlják a *vilsavat* vagy a *vilsavas szikeleget*.

Sulyhalvag. Murias Barytae, terra ponderosa Salita Chlor Barium.

G y ó g y m ó d. *Csoda só* vízben felolvasztva, vagy *keserű só*, 's ha ez nem volna kéznél, a beteggel sok *kütvizet* itatunk.

Villany. Phosphorus. Phosphor.

G y ó g y m ó d. Hánytató szerek, s különösen hánytató gyökérpor, olajos, és nyákos italok. Mint-hogy a villó csak hamar villó savvá változik, javalva van *égetett keserföld* (magnesia usta) kréta, rákszemek, szénsavas szikéleg.

Második osztály.**II. Növény-mérgekkel történt mérgezések orvoslata.**

Die Natur streute Giftpflanzen neben Heilpflanzen, und hing keine Warnungstafel hin, wie der botanische Gärtner. Sie liess das Menschen Geschlecht, das sie erziehen wollte durch Instinkt, und Erfahrung klug werden.

Anyarozs. Secale cornutum. Mutterkorn.

G y ó g y m ó d. A gyógyítást kezdik a hánytatók, és hashajtók, azután *szénsavas huyag*, vagy *tiszta-folyó huyag* három — négy szemer egy adagra használtatnak; erre következnek a nyákos olajos szerek a bélcső hárttyáinak ingerült voltát gyengitendők: ezután a hanyatlott idegélettehetséget kell felemelni illő izgató szerek által, millyen a *Káfor*, *könlegecs*, *égény*, és *gyánták*.

Beléndek. Hyosciamus niger. Bilsenkraut.

G y ó g y m ó d. Gyógymódja ugyan az, melly a mákonyé (opium).

Borlél. Spiritus Vini. Weingeist.

Olvasd ezen czikket „Részegség“

Bürök. Cicuta virosa. Schirlingskraut.

G y ó g y m ó d. Hánytató szerek; ha már a has puffad, melly némileg a méregnek a keblekbe jutását jelenti: hashajtó olajos csőrék; hasmenés, hányás után *csersav tartalmú főzetek*, *boreczetes víz*, a guta ütési kórjelenségek rögtöni sebes vérbocsájtást kívánnak, nem különben hüvesítő bánásmódot, és elvezető inger szereket; az ideges tompaság eltávolítására illő inger szereket, könlegecset, káfort, bort, fekete kávé adunk.

Dohány. Nicotiana. Tabak.

G y ó g y m ó d. Hánytató; ezután *csersav tartalmú főzetek*. Ha gutaütésre mutató jelek mutatkoznak, eret kell vágnunk, nadályok alkalmaztassanak a főre hideg borogatásokkal; hasznosak még az eczetes csőrék is.

Ebrész mag. Nux vomica. Krähenauge.

G y ó g y m ó d. Hánytató kénsavas horgélegből; ezután makony.

Fehérhunyor. Veratrum album. Nieswurzel.

G y ó g y m ó d. Hánytató gyökérporból hánytatószer. Ha a méreg már a bélcsőbe jól lehatott: hasznosak a hashajtó csőrék is, ezután *csersav tartalmú főzetek*, vagy tiszta csersav, *fekete kávé*, *növényssavak*.

Hánytató gyökér. Ipecacuanha. Brechwurzel.

G y ó g y m ó d. Megkell kísérni a tulzó hányás ellen használandó szereket p. o. pezsgő port, pezsgő bort, kávé, mákonyfestvényt, ha ezek nem segítenek: gubacs főzetet.

Káfor. Camphora. Kampfer.

G y ó g y m ó d. Mindjárt eleintén szükséges a hánytatás, hányás után hashajtó, és csőre; ha guta-ütés jelenségei mutatkoznak: érvágás, hidegborogatások a főre, és elvezető bőringerek; a túlnyomóvá lett ideges bántalmak gyöngítésére kis adagban kell bort adni. Mákony, terpetin olaj, egy kevés égény is igen hasznos.

Kéksav. Acidum hydrocyanicum. Alaunsäure.

Gyógymód. A mérgezés után tüstént be kell adni *tiszta folyó hűgyagból* 10 — 20 cseppet egy csésze nyákos italban, vagy vízben, és ezen adagot mint a szükség kívánja ismételni kell. Külsőleg szinte ezen szerrel dörzsöltetik az arcz. Bő érvágás, hidegvizzeli leöntések, hideg fürdők a leghatékonyabb ellenszerek közé számíthatnak. — Beburkoló nyákos italok, *erős fekete kávé* citrom lével, *Raller savanyúlé* (Elixirium acidi Halleri) *halványos víz* (aqua chlorata) is használnak a mérgezés kisebb fokában.

Keserű mandola, és borostyán-megyvíz. Amygdalae amarae, et aqua laurocerasi. Bittermandel, und Kirschlorbeerwasser.

Éppen olyan bánásmód ajánlandó a borostyán megyvíz, és keserű mandola által okozott mérgezés ellen; mint a kéksav általi okozottnál.

Mákony. Opium. Opium.

G y ó g y m ó d. Mindenek előtte hánytatót kell adni, Ipecacuanha, vagy fehér gálíczból. Mint ellenszer *csersavat*, *China port*, vagy *gubacs* forrázatot, s a *növényssavakat* használjuk. A főtől a vértorlás elvezetésére *erős kávé*t adunk, s ha a beteg nagy álomban

van, azt csőre gyanánt is kell alkalmazni. A fenyegető guta előjelei beállván, a főre hideg borogatások, a halántéktájra nadályok, fülek megé véres köpölyök felrakandók; mély álmkóros tünetények beáíttával az arcot, és mellet hideg vízzel kell fecskendezni, vagy a fülbe beönteni; a nyakon, karon eret vágni; hideg leöntözések, ingerlő lábfördők; a betegnek gyakori rázogatósa egyik oldalrol a másíkra; néha legjobban segít, ha a beteget hajánál fogva felrántjuk; jó lesz Salamia lélt is a beteg orra alá tartani, de ezt nem kell sokáíg tenni, hanem néha néha meg megszűnni. Hasznosak még a léles illó olajos dörzsölések, a nyelv csap csiklandozása. A káfor, bor, égények, illó égvények, és gyántás szerek kiváltképen az elnyomott érzéki működéseket ísmét fölűdítik.

Mérges gombák. Fungi venenati. Giftige Schwämme, und Pilze.

G y ó g y m ó d. Rőgtőn hánytatót kell adni. Ha a hánytató szerek nem akarnának munkálni, a nyeldekltőt tollal kell csiklandani; vagy langy meleg vizet itatni, hashajtó csőréet alkalmazni. Ha bélgyuladási jelenségek mutatkoznak, belsőleg olajos nyákos szereket sok hideg vizet kell inni, külsőleg lágyító borogatásokat, nadályokat felrakni. A mérég kihajtása után *folyó hűgyag, eczetégény, káfor, fekete kávé*. Ha az ideges jelenségek túlnyomók, hasznos még a mákony kis adagban, borléles káfor tartalmú bedörzsölések. mustározás, izgató lábfördők, s mosogatóások.

Nadragulya. Belladonna. Tollkirsche.

G y ó g y m ó d. Kivált gyermekek cseresznye helyett eszik meg. Itt is először hánytató; azután hideg; *nővényssavak*, szóval ugyan azon szerek használandók, mellyek a mákonynál előadattak.

Őszi kikerics. Colchicum. autumnale. Herbst Zeulose.

G y ó g y m ó d. Hánytató, ezután gubacs főzet, vagy festvény, nyákos beburkoló szerek. Külsőleg nyákos enyhítő csőrék. az ideges bántalmak ellen: káfor, égvények, kávé, a lábikra, talpakra mustár kovász, továbbá borléles bedörzsölések.

Piros gyűszűfü. Digitalis purpurea. Rother Fingerhut.

G y ó g y m ó d. Hánytató, csersav tartalmú főzetek, bevonó nyákos szerek, árpafőzet tejjel, ugyan az csőrében is. Külsőleg a hasra nadályok, hideg borogatások. Az idegek felingerlésére káfor, illó olajok, különösen borsos mentha olaj, illó égvények, gyántás szerek, mákony kis adagban, e mellett borléles, káforos bedörzsölések a sziv táján.

Redősirom = maszlag. Datura Stramonium.
Stechapfel.

G y ó g y m ó d. Gyógymódja olyan, mint a Nadragulya által előhozott mérgezésnek. Némellyek mint különös ellenszert ajánlják az eczetet.

Sóskasav. Acidum oxalicum. Kleesäure.

G y ó g y m ó d. Ha magától be nem állana a hányás: Hánytató gyökér. Sajátszerű ellenszerek a meszes víz, keser föld, kréta por. vízzel vegyítve; szükség esetében jó a szappanos víz, tej.

Harmadik osztály.

III. Állati mérgekkel történt mérgezések orvoslata.

Hurkaméreg. Farciminum virus.

G y ó g y m ó d. Hánytató gyökér-porral hányást kell eszközteni; sajátyszerű ellenszerek a *növény savak, égvények, nadragulya* kis adagban *bor, fekete kávé, eczet*, és szappanos csőrék. Kábultság ellen hideg leöntözések, terpetin olajból készült fejet nagy adagban le csillapítja az ideges kórjeleket.

Körösbogár. Cantharides.

G y ó g y m ó d. A körösbogár-mérgezésnél hirtelen kell hánytatót adni hánytatógyökérporból; ugyan ennek főzete alkalmazandó csőrében is; a hol a nyelés akadályozva van, a mérget gyomor-szivattyú segítségével kell kiüríteni, ha magától jött elő a hányás, sok langyos vizet itassunk a beteggel annak elősegelésére. Belsőleg nyákos lágyító főzetek beadandók.

Az *olaj* nemű szerektől óvakodni kell; mert a körösbogár porban létező hólyaghuzó égvénnyel (*cantharidin*) olaj által erejében növekszik. Ellenszere a *káfor*, melyet por alakban, mézgas fejetben édes higanynyal, vagy a nélkül adhatni. E célra mákony kis adagban is ajánltatott.

A gyomor, belek, vizellési, és nemző életművek gyulladás állapotja ellen: érvágás, nádalyok alkalmazása, lágyító enyhítő borogatások, langyos fürdők ajánlandók. A kinos vizellési bajok ellen melegített káforos olajjal kenéseket kell tenni a czomb belső fölületén, a vesék, és húgyhólyag táján, és belsőleg ká-

foros tejet. Ha külsőleg történt a mérgezés, hirtelen kell adni a káforos fejetet, és külsőleg a többi ajánlott szereket.

Sajt-méreg. Caseinum Virus.

G y ó g y m ó d. Hánytatógyökérpor által kell a mérges anyagot kiüríteni. Ezután sajátlagos ellenszer a *szénsavas könlegecs*, vagy *szénsavas haméleg* oldata: italul szolgál a tej.

Harmadik szakasz.

Megmérgezett sebek.

Hac rabiosa fugit canis — — —

Horat. Lib. II. ep. II.

A.) *Veszett állatok marása okozta sebekkel való bánásmód.*

1. A megmart embert lekell vetkeztetni, ruháit vízbe mártani, hogy a rajtok maradt nyál által a ragály tovább ne terjeszkedjék.

2. A sebek vérzését nem szabad elállítani, sőt azt nyomás által kell előmozdítani; azután a sebet tiszta vízzel, vagy még jobb ha az langyos sós, vagy szappanos; ezek hiányában a most eresztett húgygyal jól ki kell mosni. Ha a marás kis terjedésű, de mélyen beható: s sebet késsel tágitjuk ki, és jól ki nyomjuk, vagy még jobb

3. Ha az egész sebet késsel kimetszük, és jól kihagyván vérezni, helyét égető kővel, dárdhalvaggal, vagy kénsavval jól mélyen kiégetjük, az égetés után 6—7 óra múlva a képződött pörkre széles hólyaghúzó tapaszt teszünk, s azt 12 órai rajta hagyás után vesszük le; ekkor felmetszvé a fölbőrt, a sebhelyt irósvajjal, vagy valami más gyöngé irral kötjük be.

4. A behegedést új égetés által akadályozzuk, így idült genyedést eszközölünk, egy szem borsó beoltása, vagy az oszlató ir használása által.

5. Ha talán behegedt sebet kellene orvosolni, mert az által veszetsége csak később tudatott ki, akkor a sebet haladék nélkül fel kell nyitni a harapás sértés minden irányában; és ha már jól kivérezítettük jól ki kell égetni, és genyedésben úgy tartani, mintha a friss sebet; csak azzal a különbséggel, hogy hosszabb ideig, 3 — 6 hónapig is.

6. Belsőleg első napokban izzasztó italokat hárfa, vagy bodzavirág forrázatból; ha seb igen gyulladt, és fájdalmas, málna, vagy lenmag főzetet adunk Dower poraival. Ha az érítés kemény és teljes, érvágást teszünk.

7. Marochetti, és mások észrevételei szerint a veszett állat harapása után 3. 5. 7. és 9-ik napra, vagy később is, a nyelv alatt az áll alatti mirigy nyílása mellett a nyelvfeleknek két oldalán apró hólyagocskák, és csomócskák képződnek. Ha ezen hólyagcsák támadásuk után az első 24 óra alatt fel nem nyitnak, a mérég felszivatik, és a beteg életének vége. Azért is a harapottat a nyelve alatt hat hétig naponként kétszer szükség megtekinteni, melly idő alatt a beteg vagy naponként $1\frac{1}{2}$ fontnyi nyúlrekettye sudaraiból (summitates, et flores genistae luteae tinctoriae) és virágaiból készített erős főzetet, vagy ugyan ezen szer porából naponként négyszer egyegy nehezéket veszen. Ezen idő alatt a hólyagcsák meg nem jelenvén, többé a viziszonytól félni nem kell, ha pedig megjelennek, felkell azokat szűrni, 's izzó kötötűvel kiégetni, a beteg száját nyúlrekettye főzettel öblöngesse.

8. Ellenszerül vagy körösbogarakat használunk Rust szerint, vagy nadragulyát, higanyt egész nyál-

zönig, káfort, tiszta folyó hűgyagot, fa olajnak is bedörzsölését; egész az ájulásig vitt, 's minden pham visszajöttével új érvágásokat, nagy mennyiségű porostyánvizet, Lalitstol ajánlott keresztes tarkits gyö-
 erét (*radix gentianae cruciatae*) s a t.

B.) Mérges kigyók harapása okozta sebekkeli bánásmód.

Noxia serpentum est admixto sanguine pestis;
 Morsu virus habent, et fatum dente minantur.

Lucanus Lib. IX. v. 614.

1. Ha a bőr csak fölületesen van megkarczolva, a karczolás helye nyitva van, akkor a sebet tüstént vízzel, nyállal, vagy húgygyal kimosván, a mérget el-
 ávolitjuk; de ha mélyebb a karczolás, kikell azt
 tetni.

2. Ha a mérges fog a bőr szövetébe hatott, szor-
 galmas kimosás után a sebet ki kell metszeni (egy vo-
 nalnyira, minthogy a fog tovább nem hat be) s azután
 etető kővel, vagy kénsavval, fehér izzóvassal, izzó-
 szénnel ki kell égetni. Hol ez nem történhetnék:

3. A sebet hirtelen ki kell szopni, vagy még
 jobb, ha véres köpölyt teszünk a sebre; nagy szük-
 ség esetében kötést alkalmazunk a seb felett, vagy
 földdel kitömjük.

4. Faolajos dörzsöléseket, belsőleg pedig izzasz-
 tó szereket, hánytatót, szállékony ingerlő szereket
 használunk.

C.) Bogár csipés által okozott sebekkeli bánásmód.

A benmaradt fullánkot egy csipeszszel ki kell ven-
 ni, és helyét szénsavas könlegeggel kimosni, vagy bo-

rogatásokat alkalmazni etető könnyes nedvvel. Ha jelentékeny gyulladás van jelen, hideg borogatások; Goulard vizéveli mosások szükségesek. Jók az olajos bekenések is. A méh, és darázs csipés ellenszere a méz is, vagy konyhasó-oldat kül, és belső eg.

D.) *Pokoltvarrali bánásmód.*

Először hánytatót kell adni, azután a pattanás pokolkővel, dárdany-irral, égető kővel, vagy tüzes vassal kiégettetik, vagy a mérges pattanás kimetszetik, s helye néhány csepp kénysavval bekenetik, vagy keresztbe metszetik, és véres köpölylyel a ragály kiszivatik, és a sebhely izgató szerek által hosszabb ideig gennyedésben tartatik. Néha a lobos tünetmények miatt érvágás is szükséges. Az ideges tünetmények ellen idegcsillapító, és rothadás elleni gyógyszerek alkalmaztának. Toperczer szerint ólmos irral bevont ruhával fődésék be a pattanás, 's az egész daganatra pedig fűszeres fűből, és ólom ezetből készült meleg borogatmányok folyvást használtassanak (egy itze főzetre egy kanál ólmos eczet vegyítettik.)

Negyedik szakasz.

Hirtelen segílyt kívánó esetek.

Conveniens homini est, hominis servare salutem.
Cicero.

A.) *Idegen testeknek torokban felakadása.*

A szájból a nyakon két különböző cső megy lefelé ugymint a gége vagy gög, s ennek háta megett a nyeldeklő vagy garat. A gége lélekzésre szolgál, ezen csupán lég megy le a tüdőbe, fölül fedéllel van ellátva, és így védve idegen testek bejutásától. A nyeldeklőn, vagy garaton az étel, és ital megy a gyomorba. Mindegyikbe juthatnak idegen testek, mellyek ha elnem távolítatnak, az életet veszélylyel fenyegetik.

a.) *Idegen testek eltávolítása a gögből, vagy lehelő gégeből.*

Ha valamelly test a torokba jutván, itt nevetés, köhögés, vagy beszéd sat. által fentartatik, vagy visszataszittatik, a gög fedél felemeltetik, megtörténik akkor, hogy az a gégebe csuszhat; még pedig mentül kissebb, és gömbölyűbb az, s ha átmérője nyolcz vonalnál nem nagyobb. A mint az idegen test a gégebe jutott, nagy ingerlést, köhögést, és fuldoklást okoz, mig csak elnem távolíttatik.

Ha folyó testek, mint viz, bor, eczet s a t. jutottak a gégebe, ez esetben :

1. Félig megrágott száraz kenyér belet nyeletünk le, hogy a gögnyilésán lévő nedv felszivassék.

2. meleg víz gőzét leheljük be.

3. Lapoczkák közé öklünkkel a beteg hátára ütünk.

4. Prüsszszentés, vagy hányás által iparkodunk azt kimozdítani.

Ha pedig a gégebe jutott testek merők, de kicsinyek mint kenyér morzsa, köpor, azt köhögés, krákogás, a száznak vizzeli öblítése által is kilehet üríteni. De ha nagyobb az idegen test, és felolvadó mint p. o. egy darabka cukor, konyha só s több e féle lassankint felolvad, és kipöketik: de ha fel nem olvadó, akkor minden köhögésre izgató, prüsszszentő, hánytató szerek csak jobban ártanak, mint használnak és itt csak egyedül a gögmetszés segíthet, melly ügyes sebész által vitessék végbe.

b.) *Idegen testek eltávolítása a garatból, bárzsingból.*

A bárzsingban megakadt idegen testeket vagy fölfelé kell kivenni; vagy a gyomorba letaszítani, vagy bárzsing metszés által ettávoztatni.

Az idegen testek felfelé eltávoztatását eszközölhetni :

1. A toroknak izgatása által olajozott puha tollal, vagy ujjal.

2. Nyelhetés esetében hánytató szer beadásával.

3. Ha az idegen test a bárzsing felső részében helyhezteszik, akkor gyakran a nyelvnek erős lenyomása után az újjal, vagy brázsing fogóval megfoghatni, s kihuzhatni.

4. Ha mélyebben ül a bárzsingban, akkor kihuzása végett vagy bárzsingfogót, vagy tompa összekert sodronybol készült horgot, vagy végén egydarab szivacs csal ellátott halcsontot használhatni, ez tudni illik az idegen test alá tolatik; s minekutána a szivacs a beszívott nedvek által megdagad, visszahuzatik. Az apró hegyes testek, mint a tűk, hal szálkák, csont darabkák közönségesen szivacs csal legkönnyebben vétethetnek ki.

5. A bárzsingnak sikamlósan tartása végett, egyszersmind nyálkás és olajos szereket is mint: felolvasztatott vaját, olajjal vegyített székfűvirág forrázatot, tojássárgáját, és több e félet kell alkalmazni.

Az idegen testnek gyomorba taszítására használunk:

1. Betolása előtt olajjal, vagy vajjal megkent, végén szivacs darabot viselő halcsontot, vagy vékony nád pálczát. Ezen bánásmód különösen akkoron alkalmazható, mikor az idegen test puhább, s simább fölületű. De ha érdes, vagy hegyes, akkor letaszítása a bárzsingnak tetemes sértését szülheti; olly tulajdonu is lehet az idegen test, hogy általa a gyomorban még veszedelmesb tünetek gerjesztethetnek.

2. Gyakran a megrágott kenyér, st. f. is, melyek a betegeknek lenyelés végett nyujtatnak, lehajtják a megakadt idegen testet, valamint:

3. Szinte sokszor a lapoczkák közé ütés is azt helyéből kimozdítja.

Ha az idegen testet se kihuzni, se a gyomorba letaszítani nem lehet, és életkockázató tüneteket szül, de nincs igen mélyen a bárzsingban, vagy ha olly tulajdonu, hogy a gyomorba jutása által nagy veszedelmet okozna, akkor azt bárzsingmetszés által kell eltávolztatni.

B) *Idegen testek lenyelése.*

Ha az elnyelt idegen test éles, hegyes, szegletes, s a gyomort, és a beleket könnyen megsértheti, mint üvegdarabok, csontszálkák, hegyes kövecsek s a t., azonnal kenyeret, burgonyát, babot, nyers káposztát, liszt pépet kell enni, s reá néhány kanál olajt inni, s ha a lenyelt idegen test kicsiny, s nem kell félnünk, hogy felakad a bárzsingban, azonnal hánytatót kell beadni. De ha olly nagy, hogy felakadna a bárzsingban, akkor annyi olajt, sótalán irósvajat, lúd zsirt, tojásfehérét kell inni, még csak hasmenést nem okozunk, és az idegen testet így eltávolítjuk. Azonkívül tejes, olajos-, mézes csöréket ricinus olajjal használunk, a hasra lágyító borongatásokat, vagy fődőt ajánlunk, és ha a fájdalmak meg nem szűnnek, gyomor tájra 12—15 nadályt rakunk.

Ha valaki érczneműt nyelt el, mint gombot, pénzt, golyóbist, gyűrűt s a t., a betegnek semmi savanyut sem kell adni, mint savanyu tejet, citromlélt, borkövet, eczetet s a t., mert ezek elősegítik az ércznek felbontását, kivált, ha az ólom, vagy rézből volt. De ha az idegen test aczél, vagy vas, alakja hegyes, vagy éles, és a fentebb ajánlott szerekre el nem távolítható: akkor lehet a betegnek többszöri eczetes, vagy citromos, vagy borkőporral vegyített vizet inni, vagy még jobb vízben felolvasztott konyhasót többször mindaddig bevetetni, még a veszedelmes tünetények megszűnnek.

C) *Nadályok-, Pióczák elnyelése.*

Ha a nadályok lenyeletnek, mentül előbb közönséges konyha só t vízzel elegyítve kell inni, vagy eczetet, vagy pár kanál lenolajt vagy hánytatót.

D) *E l á j u l á s.*

Az ájultakkali bánásmód a támasztó okok szerint
különbféle:

1. A jótékony természet által gyakran hozatnak elő ájulások a nagy fájdalmak, vér- és idegrendszer zavarának lecsillapítására. Ezt jól meg kell jegyezni. — Ide tartoznak az elvérzettek, rászt kórosok, elmebeteg, kedély ingerültek ájulása. Ezeknél nem szabad azonnal ingerlő szereket alkalmaznunk, azokat csak későbbben használjuk, ha a beteg nem jön magához. Addig is a beteg szoros ruháit feloldozzuk, őtet szabad levegőre viszzük, s nyugalomról gondoskodunk. Ha 15 percz lefolyta után sem tér magához, akkor tiszta hűgyagot, boreczetet szagoltatunk vele, képeré hidegvizet fecsentünk s a t.

2. Ha nagy fájdalmak által hozatott elő az ájulás; a mint nyelhet a beteg jó ó bort, mákony festvényt s a t.; szóval ideig csillapító szereket adunk neki.

3. Ha az érvágás alatt történt az ájulás; a beteget vizirányosan fektetjük, s ha tovább tart az ájulás eczettel, tiszta folyó hűgyaggal, s a t. ébresztjük.

4. Ha erős szag okozta az ájulást, akkor friss levegő, hidegvizzeli leöntése az arcnak, eczetborogatások a homlokra igen ajánlandók.

5) Éhség előhozta ájulásban ne adjunk mindjárt merő ételeket, se erős levest; hanem árpa, vagy ris levest, vagy mondola fejetet, gyenge borjulevest tojással, azt is eleinte kis adagokban, később egy kis bort, és lágy megfőzte tojást, zsemlet s a t.

E) *G u t à ü t é s.*

A gutaütésnek két neme van ugymint:

1. Vér-gutaütés, ennél az ábrázat vörös, felpuffadt, a szemek duzzadtak, s véres színűek, a vérerek

szinte vérrel telvük, a száj nyitott, s habzik s a t. Hajlandók erre, kiknek zömök testök, nagy fejük, rövid nyakuk, s piros képük van.

2. Ideg-gutaütés. Ennél az ábrázat halvány esett, igazi képe a halálnak, hideg izzadság lepi el a testét, a szemek lankadtak, mint ha üvegből volnának; hajlandók erre gyöngé erőtlen kiaszott ideges emberek.

Segedelem.

Az ajtót, ablakot hamar felnyitván, friss levegőt eresztünk a szobába, azután feloldjuk minden ruháját a betegnek, különösen nyakkendőjét, fejének testénél emelkedettebb helybeztetést adunk, képét, fejét hideg vízzel mossuk. Ha a vér-gutaütés van jelen, akkor fejére hideg vizet öntünk, nyakán, kezén vagy lábán eret vágunk, a torkára véres köpölyöket, a fül megénadályokat alkalmazunk, lágyító csőréket, meleg mustár liszttel készített lábfördőket használunk, minden ingerlő szereket mint igen károsokat kerüljük.

Az ideges gutaütésnél a betegnek arcát, kezeit, lábait meleg eczettel, borral, szagos vízzel dörögöljük, orra alá ketté vágott friss vörös hagymát, reszelt, tormát, égő tollat, folyó hűgyagot tartunk; talpára, lábikrára, karjaira, tarkóra, mellre mustár kovászt, vagy hólyaghuzót teszünk, erős eczettel készített csőréket adunk.

F) *Nyavalya törés.*

Segedelem.

Ha a szobában történik, ajtót, ablakot ki kell nyitni, hogy friss lég jöjjön be, ruháit fel kell oldozni, széket, asztalt, 's más butorokat félre kell tenni, hogy meg ne sértse magát, fogai közé zsebkenőt, papír tekercset, bőrt, szivacsot, s a t. teszünk, hogy

kiöltött nyelvét meg ne harapja. Ha vértorlás volna jelen, eret vágunk, s hideg borogatásokat alkalmazunk; ha nagy erőtlenség, s bágyadtság volna jelen, akkor léles, s illatos szereket használunk felélesztésére.

G) *R é s z e g s é g.*

Segedelem.

Meleg vizet irós vajjal kell inni, vagy hánytatógyökérporból hánytatót, eczetes vizet. Ha az agy felé nagy vértorlás van, a fejet hideg vízzel kell öntözni, ezt jól tudják az oroszok, s ezen egyszerű szerrel a legnagyobb részegségi mámorból is felébresztik polgár társaikat; őket a legközelebbi kuthoz vévén, levetköztetik, s hideg vízzel jól leöntözik. Egy csésze erős fekete kávé is képes szétoszlatni a részegséget. Andrak különösen dicséri a tiszta folyó hügyagot (*ammonia pura liquid*), mellyből 6—10 cseppet vévén egy pohár hideg vízzel, az egészen józanná teszi az embert. Mynyer eczet savas hügyagot ajánl 30—40 cseppet. Mások pedig kén égvényt 15—30 cseppig, de ezeknek sikere még nincs bemutatva.

Galen a részegség kikerülésére ivás előtt 7 keserű mondolának megevését ajánlja. *Ebrietatem non subit, qui amara amygdala 7 praecomederit L. III. pag. 635.*

Poroszoknál divatban van a részegség ellen egy kávéskanálnyi konyha só t egy pohár hideg vízben felolvasztva meginni. A francziák fokhagyma evését ajánlják. Azon szer is, mellynek Homer Moly nevet adott. S mit Hermes Ulyssesnek ajánl a borkábitó ereje ellen. Sprengel szerint fekete fokhagyma (*allium nigrum* L. Dioscrides a savanyu káposztát ajánlja. „*Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiam pollere*

credant, quodque Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut vini noxam aufugiant. Nonnus Lajos pedig de Recibaria könyvében magyarázván a káposzta hatását 48-ik lap. ezeket írja: „Succum dulcem discutientem obtinet brassica, ipsa autem frigida est, hinc fit ut *vinosos*, *crudosque* humores in alvum detrahat-corpus refrigerat. Talán honunkban lakomázás után más nap divatban lévő hires Reggeli az ugynevezett korhely leves hatása is, Nonnus Lajos magyarázása szerint értelmezendő.

Állítások.

Nem a kor, hanem értelem után méltánylandó az orvos.

Leghathatósb szer gyakran maga az orvos.

Az orvos hogy tökéletes legyen, sebésznek is kell lennie.

Ifjaknak méreg, öregeknek tej a jó ó bor.

Általánosan gyógyító mód nincsen; hanem minden embernél más.

Hideg vízben általános gyógyszert keresni nagy hiba; vannak ugyan is betegségek, melyekben használ, és mások melyekben árt.

Kuruzslókhoz és vén asszonyokhoz folyamodó betegek műveltségök alacson fokát nyilván vallják.

Az orvosi tudomány gúnyolói vagy gazságban, vagy tudatlanságban jelesek.

A betegségek szerencsés kimenetele a természetnek: a szerencsétlen — az orvosnak tulajdonítatik.

A jó orvost igazán becsüld — gondold meg — hogy ő egészségednek — mellynél semmi sem drágább és édebb — hű őrije.

Mint a katona az ellenségen, úgy az orvos a betegségen gyakran vassal győzedelmeskedik.

A mesterséges ásványvizek vetélkednek a természetiekkel.

Magyarhon gyógyvizekben annyival bővelkedik, hogy a külföldieket valóban nélkülözheti.

A forrás helyén használt ásványvizek gyógyerejét a betegeknek megváltozott külső környülményei nagyon elősegítik.

Egészséges állapotban ismert betegeit jobban gyógyítja az orvos.

Balnea, vina, venus, ventus, cepa, allia, fumus:

Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Si tibi defuerint medici, medici tibi sunt

Haec tria: mens hilaris, requies moderata, diaeta.

A halálnak egyetlen csalhatatlan jele általános rothadás.

